

Dušan Merc: *Golo mesto*. Ljubljana: Študentska založba, 2003 (Knjižna zbirka Beletrina).

Prva med dvajsetimi zgodbami Merčevega *Golega mesta*, avtorjeve prve zbirke kratkih zgodb, *Biti tujec, biti Fin(ec)*, nima neposredne zveze z zgodbami o takšnih ali drugačnih izpraznjenih odnosih. V njej najdemo celo nekaj humornosti, ki je v naslednjih zgodbah ni več. Pravzaprav ni čisto jasno, zakaj je prav ta zgodba prva (je pa to zanjo tudi edino pravo mesto), saj ne napoveduje tona in ritma naslednjih.

Ob prvih zgodbah tako iščemo sozvočje zgodb. Urbanost, pogosto kar ljubljanskost, bo eden od osnovnih tonov; vzdušje bivanja v "golem mestu" je pozneje nezgrešljivo in se le še stopnjuje. "Golota" pa je enaka tudi zunaj mesta (edina zgodba, ki se dogaja na vasi, je *Na Anino*); življenje v manj urbaniziranih okoljih ni protipol mestnemu življenju, tudi tam ni večje polnosti. Kot odblesek pozitivnejšega življenja se pojavi otroštvo (*Zlata ribica*), ne z nostalgичnim spominom, le kot nasprotje pravkar videnemu: dvorišča takrat niso bila nova in votlo prazna, ampak so se na njih igrali otroci. Nekoč revščina in druženje, zdaj bogastvo in praznina.

Večina zgodb ubeseduje samoto in samotnost, včasih posameznika, pogosto para. Osamljenost, ki je najhujša v dvojini, ko se priplazi med zakonca, ljubimca. In ki je nič več ne more odpraviti. Včasih je beg edino, kar še ostane (*Zlati rog*), potapljanje med tujce, v drugo kulturo, izginjanje posameznika v večmilijonskem mestu. Včasih protagonist ostaja in vztraja in z vztrajanjem skuša preprečiti kaj hujšega, čeprav v tem ne vidi nobenega smisla. Odnosi so pogosto izkrivljeni; partner, ki drugega priklepa nase z grožnjo samomora (*Zlata ribica*), sin, ki z grožnjo samomora izsiljuje mater za denar, kar postaja njun intimni ritual (*Črno-bela televizija*) ... Od zgodbe do zgodbe se praznina stopnjuje. In tako je jasno, da tudi *Sanjski izlet* obljublja zaman. Le pokaže in razkrije odtujenost. In to do

takšne mere, da ni več upanja, da bi se do tistega trenutka zatajevana praznina, skrita za videzom udobne zveze, lahko sploh kdaj zapolnila.

Liki večinoma ostajajo brezimni. S poimenovanjem bi bili individualizirani, tako pa se zdi, da so bile njihove usode že doživete, liki in pari postajajo simbolni zastopniki modernega človeka, vse bolj izgubljenega v (bolj ali manj) urbanih središčih, kjer je na koncu "golota" vse, kar je. Vse je razkrito. Igra vlog, ki zadovoljuje izgubljenega posameznika in mu daje lažni občutek veljave.

Ce smo nekoč za novelo in nato za kratko zgodbo pričakovali, da se bo junaku zgodilo kaj pretresljivega, da ga bo doletel vsaj en dogodek, ki bo odločilno spremenil njegovo življenje in smo hkrati pričakovali, da nas bo vedno znova navdušil, presenetljiv konec, tega pri večini Merčevih kratkih zgodb preprosto ni. Dogodki povzročajo le še "kroge na vodni gladini", ki postajajo vedno bolj neopazni, dokler ne izginejo. Merc pa je neverjetno učinkovit prav takrat, ko to naše pričakovanje, ko nanj že skoraj "pozabimo", izbeza na dan, da zavzeto sledimo njegovi pripovedi, hlastno prebiramo zgodbo in pričakujemo drastičen dogodek, brutalen umor, in potem ... nič. Vsaj nič usodnega oziroma sploh nič se ne zgodi osrednjemu "junaku". Navsezadnje je bil vse skupaj le napad tesnobe ... (*Časopisni človek*).

Le nekaj je zgodb, ki s svojim koncem presenetijo (*Nekdo mora opraviti, Deodat ...*), pri ostalih se dogajanje po "glavnem dogodku" poleže, sprosti, vrne v ustaljene tirnice, kot da se ne bi nič zgodilo. In dejansko se dogodki le redko kakorkoli dotaknejo ljudi v okolici. Nekatero zgodbo so razpoznavno umeščene v prostor in čas ter vpenjajo intimnejšo (ne)zgodbo posameznika v širše dogajanje, ki nemoteno teče naprej.

Nekdo mora opraviti je daleč od kakšnega *déjà vuja*. Nasilje, neizprosnost in srhljiva enostavnost posilstva in umora. Žrtvino ime izvemo, Magdalena, Magdalena, medtem ko nasilnež, morilec, ostane anonimen. In nedotakljiv. Konec, ki preseneti, presune, hkrati pa deluje srhljivo preprosto, prepričljivo ... Ena najboljših kratkih zgodb v tej zbirki.

"Mali nije izdržao", "samoubojstvo" so besede, s katerimi se pojasnjuje smrt mladega fanta med služenjem vojaškega roka na Bohinjski Beli, fantov sošolec pa ugotavlja, da bo "potrebna strašna previdnost v službi domovini". Brez patetike. Brez kakšnega posebnega izražanja čustev. Oče, ki ne najde pravice za svojega sina, tudi sam nekoč vojak, vojni ujetnik, ranjen v boju, se po sinovi smrti začne boriti za pravice na silo mobiliziranih slovenskih vojakov v nemško vojsko. Prav on je najaktivnejša oseba v teh kratkih zgodbah. Edini, ki kljub osebni tragediji in notranji skrušenosti najde neki smisel za svoje bivanje. Leta pozneje se je pokopališče "kakor zajedalec mesta širilo na njive in travnike, grozilo je, da bo v nekaj letih prišlo dol do Save. Prenatrpanost z mrliči." Tudi v Merčevih zgodbah se je nakopičilo precejšnje število mrličev, takšnih in drugačnih, s svojo zgodbo ali pa preprosto z odsotnostjo le-te.

Smrt je v *Golem mestu* najprej še nekoliko oddaljena (pogreb sošolca), v naslednji zgodbi umre brat matere Ane, nato pa "on" zagreši (ne)hoteni samomor – za

katerega izvemo z enim samim stavkom (ostali še ustvarjajo videz, da bo materi sina kot že tolikokrat prej uspelo rešiti, pa je očitno usodno taksistovo ustavljanje na bencinski črpalki, ki podre časovno natančno izmerjeno pot med materjo in sinom); smrt se tako vse bolj približuje. *Zlati rog* je s tega vidika nekakšno zatišje, saj v *Nekdo mora opraviti* udari z vso krutostjo. Smrt nato ostaja; dva obešenca, smrt prvega ne pretrese prav nikogar, novinarka zraven trupla zapeljuje policista in se trudi, da to ne bi bilo preveč opazno, Deodat se obesi pod budimpeškimi mostom. V zgodbi *Časopisni človek* se v Argentinskem parku dogajajo umori starejših moških. In na koncu, "samoubojstvo". Očiten umor, strel v glavo, od zadaj.

Ko preberemo zbirko, se ne moremo otresti občutka, da je smrt navzoča na vsakem koraku. Vtis imamo, da se trupla tako ali drugače pojavljajo kar v vsaki zgodbi (čeprav nanje naletimo v nekaj manj kot polovici zgodb). Samomori, ki ne prinašajo ne odrešitve ne groze, za nasilne smrti, ki se zgodijo, pa je bolj ali manj jasno, da zločinca ne bodo nikoli dobili. Verjetno je vse naštetu razlog za to, da se smrt razrašča tudi čez preostale Merčeve zgodbe in pušča tako trajen vtis.

Zadnja zgodba, *Bog se je ustavil za Savo*, dodaja nov pogled. "Sava teče motna", ob njej kupi odpadkov, narava je preplavljena z ostanki "civilizacije" (in je zato daleč od prostora, ki bi lahko zagotavljal umik ali pobeg pred mestno goloto), idealen prostor za razgaljanje različnih "neprijetnosti", od staranja (ženske s celulitom, "shujšane do kože ali zadebeljene, zamaščene", moški "s povečanimi trebuh, navidez še samozavestni"), do preokupacije s pivom, mesom, alkoholom in nikotinom. Potlačeni zakonski konflikt se tokrat izrazi v kratkem dialogu. Stereotipna podoba moškega in ženske, postavljaštvo prvega in razočaranost, celo trpljenje druge (ki med drugim ugotavlja, da prav njen mož seva "največjo praznino, največjo krutost, največjo nadutost"). Neposreden besedni spopad sproži Ciganka, ki prosi za hrano, in prav njo na koncu zgodbe žena med zapenjanjem bluze – očitno je piknik za Savo lahko tudi priložnost za prešuštvo – opazi v vzratnem ogledalu. Z mirnim nasmehom prinaša nekakšno pomiritev in zagotovilo – negativna plat tipiziranja Ciganov izgine, ostane pozitivna, mysticizem. "Greha ni bilo, če ga Bog ni videl." Prej nikoli omenjeni Bog se je znašel celo v naslovu. Zadnja zgodba se od predhodnih razlikuje in morda je zanjo prav zato najprimernejše zadnje mesto, vendar se na žalost zato zbirka ne zaključi tako učinkovito, kot bi si želeli.

Glavna kvaliteta *Golega mesta* je moreč vtis neizbežnosti, izpraznjenost, ki preplavi tudi bralca. Distanca, neizbežnost, pomanjkanje usodnosti in pomena kateregakoli dogodka ... prav neprizadeto pripovedovanje pretresa, sproži zaziranje v praznino. Zgodbe so brez izjeme dobro napisane; prevladujoče turobno vzdušje avtor uspešno in učinkovito preseka z zgodbami s prese- netljivimi fabulami. Zbirka zaradi tematske enotnosti deluje celovito, hkrati pa je zaradi različnosti zgodb dovolj dinamična.